

รายวิชาศิลปะ (นาฏศิลป์)

รหัสวิชา ศ๒๑๑๐๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

เรื่อง ประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบ
ของการแสดงโขน

ครูผู้สอน

ครูโชติกา

สมพงษ์

ครูจักรพันธ์

สุวรรณเกิด

เรื่อง

ประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบ
ของการแสดงโขน

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบของการแสดงโขน
๒. ผู้เรียนสามารถอธิบายและอภิปรายเรื่องประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบของการแสดงโขนได้

สื่อวีดิทัศน์นี้ใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ขอขอบคุณสื่อวีดิทัศน์

โซน จองถนน ปี๒๕๕๕

เผยแพร่โดย : Refuse kamikaze

ที่มา : <https://www.youtube.com/watch?v=pLqyDEQoJ-w>

คำถามทบทวน

จากการแสดงที่ได้ชม นักเรียนคิดว่า
ลิง ๒ ตัว ที่ทะเลาะกันคือใคร

ประวัติความเป็นมาของโขน

โขนเป็นศิลปะชั้นสูงไทย ที่มีตั้งแต่สมัยโบราณ โดยมีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรจากจดหมายเหตุของลาลูแบร์ ราชทูตชาวฝรั่งเศสที่เดินทางมากรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ประวัติความเป็นมาของโขน

โขนประกอบด้วยศิลปะหลายแขนง

- จิตรกรรม (การแต่งหน้า การวาดหน้าโขน การวาดฉาก)
- ประติมากรรม (หัวโขน อุปกรณ์ประกอบฉาก)
- สถาปัตยกรรม (โรงละคร)
- ดนตรี (ปี่พาทย์บรรเลง)

ประวัติความเป็นมาของโขน

โขนประกอบด้วยศิลปะหลายแขนง

- นาฏศิลป์ (การรำ การแสดงบทบาทของตัวละคร)
- ศิลปะการต่อสู้ (กระบี่กระบอง การต่อสู้)
- การพากย์เจรจา การขับร้อง
- ศิลปะการประพันธ์(บทละคร วรรณคดี)

ประวัติความเป็นมาของโขน

โขนมีพัฒนาการมาจากการแสดง ๓ ประเภท

การแสดงซึกนาค
ดีกดำบรรพ์

การแสดง
กระบี่ กระบอง

การแสดงหนังใหญ่

ประวัติความเป็นมาของโขน

การแสดงชัคนาคติกดำบรรพ์ เป็นการแสดงหมู่ใช้ผู้แสดงจำนวนมาก การแสดงจะยึดโครงเรื่องตำนานกวนเกษียรสมุทรของศาสนาพราหมณ์ แบ่งเป็นฝ่ายเทวดาและอสูรหรืออาจจะมีพระนารายณ์ด้วย สร้างฉากเขาพระสุเมรุและนาคवासกรี จะต้องแต่งตัวตามบทบาทนั้น ๆ ซึ่งโขนได้รับอิทธิพลด้านเครื่องแต่งกายมาจากการเล่นชัคนาคติกดำบรรพ์

ประวัติความเป็นมาของโขน

การแสดงกระบี่ กระบอง สมัยโบราณคนไทยจะฝึกวิชาการต่อสู้ไว้รบกับข้าศึก เนื่องจากมีการขยายอาณาเขตระหว่างแผ่นดินข้างเคียง และเพื่อสำหรับป้องกันตัว อาวุธที่ฝึกของไทย ได้แก่ มีด ดาบ หอก ไม้พลอง ฯลฯ จึงกลายเป็นที่มาของวิชากระบี่กระบอง กระทั่งนำไปสู่การแสดงกระบี่กระบองและนำไปปรับปรุงพัฒนา การแสดงโขนต่อมา จึงมีอิทธิพลต่อโขนด้านกระบวนการรบและท่ารำ

ประวัติความเป็นมาของโขน

การแสดงหนังใหญ่ เป็นการแสดงที่สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ก่อนสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นการแสดงที่ใช้หนังวัวสลักเป็นตัวหนังขนาดใหญ่เป็นตัวละคร โดยมีผู้เชิดให้เกิดเงาในจอ การใช้การพากย์ การเจรจา การเต้นประกอบการแสดง

ประวัติความเป็นมาของโขน

ทั้งนี้หนังใหญ่มีอิทธิพลต่อการแสดงโขน ๒ อย่าง คือ เรื่องราวที่ใช้แสดงเรื่องรามเกียรติ์และลีลาการเชิดที่เป็นลักษณะ การเต้นหรือท่าแสดงของโขน ที่เรียกว่า “เต้นโขน” จึงมีอิทธิพล ต่อโขนด้านลีลาการเต้นโขน

องค์ประกอบของการแสดงโขน

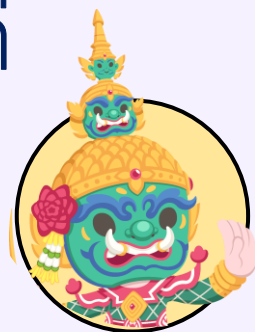
องค์ประกอบของการแสดงโขน

๑) ผู้แสดง จะประกอบด้วยตัวละครที่มีลักษณะแตกต่างกัน

๔ จำพวก ได้แก่

- ตัวพระ

- ตัวยักษ์

- ตัวนาง

- ตัวลิง

ตัวพระ แสดงเป็นผู้นั้มีลักษณะ
เป็นมมนุษย์ผู้ชายหรือเทวดา
ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์
ได้แก่ พระราม พระลักษมณ์
พระพรต พระสัตรุต

ตัวนาง แสดงเป็นผู้ที่มิมีลักษณะ
เป็นมมนุษย์ ได้แก่ นางสีดา นางมณฑา
นางไถยเกษิ นางเกาสุริยา เป็นนางเทพ
หรือนางอัปสร ได้แก่ พระอุมา
พระลักษมี

Thailand

ตัวนาง แสดงเป็นกึ่งมนุษย์กึ่งสัตว์
ได้แก่ นางสุพรรณมัจฉา นางกาลอัคคี
นาคราช นางอนงค์นาคี

ตัวนาง แสดงเป็นยักษ์ซึ่งในที่นี้
หมายถึง ยักษ์ที่มีลักษณะรูปร่าง
เหมือนกับตัวนางทั่วไป ไม่ได้มีรูปร่าง
และใบหน้าเหมือนกับยักษ์ ได้แก่
นางเบญจกาย นางตรีชฎา นางสุวรรณ
กัณยุมา และยักษ์ที่มีลักษณะใบหน้า
เหมือนยักษ์แต่สวมหัวโขน ได้แก่
นางสำมะนักรา อากาศตะไล

ตัวยักษ์ แสดงเป็นผู้ที่มึลักษณะ
เป็นยักษ์จะคัดเลือกผู้ที่มีลักษณะ
คล้ายกับตัวพระ รูปร่างสูงใหญ่
วงเหลี่ยมของผู้แสดงเป็นตัวยักษ์
ตลอดจนถึงการทรงตัวต้องดูแข็งแรง
กิริยาท่าทางการเยื้องย่างแลดูสง่างาม

ตัวลิง คัดเลือกตัวลิงสำหรับการแสดง จะคัดเลือกผู้ที่มีลักษณะท่าทางไม่สูงมากนัก กิริยาท่าทางคล่องแคล่วว่องไวตามแบบฉบับของลิง มีการตัดโครงสร้างของร่างกายให้อ่อน ซึ่งลีลาท่าทางของตัวลิงนั้นจะไม่อยู่นิ่งกับที่ ตีลังกากลูกกลอนตามธรรมชาติของลิง สำหรับผู้ที่จะหัดลิงเป็นตัวลิงนั้น ตามธรรมเนียมโบราณมักเป็นผู้ชาย โดยเริ่มหัดตั้งแต่อายุ ๘-๑๒ ขวบ

องค์ประกอบของการแสดงโขน

๒) วงดนตรีประกอบการแสดง ใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้า ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ระนาดเอก ซ้องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด ปี่ใน ฉิ่ง กรับ โหม่ง หากในการแสดงงานพระราชพิธี หรืองานใหญ่ที่ใช้คนจำนวนมาก อาจขยายวงปี่พาทย์ เครื่องคู่ หรือปี่พาทย์เครื่องใหญ่ก็ได้

องค์ประกอบของการแสดงโขน

๓) เพลงประกอบการแสดง แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

- เพลงหน้าพาทย์ เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยาอาการ และบทบาทต่าง ๆ ของโขนละคร ไม่มีบทร้อง ใช้ทำนองในการดำเนินกิริยา

องค์ประกอบของการแสดงโขน

๓) เพลงประกอบการแสดง แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

- เพลงร้อง เพลงจะให้อารมณ์แตกต่างกัน บางเพลงอาจใช้วิธีร้องอย่างเดียวโดยไม่มีดนตรี (แต่มีจังหวะฉิ่งกำกับ) หรือร้องลำลอง ร้องคลอ ก็ได้ การบรรจุเพลงร้องตามทำนองเพื่อสื่ออารมณ์ในแต่ละตอนของโขนละครมีความสำคัญและยังใช้ในโอกาสต่าง ๆ กัน

องค์ประกอบของการแสดงโขน

๔) บทพากย์ เนื่องจากการแสดงโขนจะต้องสวมหัวโขนปิดหน้า จึงต้องมีผู้ร้อง และเจรจาแทนตัวโขน บทพากย์เป็นบทประพันธ์ ประเภทกาพย์ มีทั้งกาพย์ยานี และกาพย์ฉบัง เมื่อพากย์จบไปบทหนึ่งก็จะตีตะโพนรับ และกลองทัดตีตาม แล้วลูกคู่ร้องรับ ด้วยคำว่า “เพี้ย” พร้อม ๆ กัน บทพากย์โขนแบ่งเป็น ๕ ประเภท

องค์ประกอบของการแสดงโขน

๑. พากย์เมืองหรือพากย์ปลับปลา ใช้พากย์ตอนผู้แสดงออกท้องพระโรงหรือออกปลับปลา
๒. พากย์รถ พากย์รถนี้จะรวมถึงการพากย์ช้างและพากย์ม้าด้วย ใช้ในกรณีที่ผู้แสดงออกรบ อาจจะทรงรถ ทรงม้าหรือทรงช้างก็ได้
๓. พากย์ชมดง ใช้ในโอกาสชมนก ชมไม้ โดยใช้เพลงชมดงในมีเครื่องดนตรี คือ ตะโพน และฉิ่งประกอบจังหวะ

องค์ประกอบของการแสดงโขน

๔. พากย์โอ้ ใช้ในโอกาสที่ผู้แสดงเสรำโศก คร่ำครวญ ร้องให้ด้วยความเสียใจ การพากย์โอ้จะแตกต่างกับการพากย์แบบอื่น เนื่องจากจะมีดนตรีรับก่อนที่ลูกคู่จะร้องรับด้วยคำว่า “เพี้ย”

๕. พากย์บรรยาย และพากย์เบ็ดเตล็ดเป็นการพากย์เพื่อแสดงการสนทนา หรือเล่าเรื่องซึ่งไม่จัดอยู่ในประเภทของการพากย์ที่ได้กล่าวมาแล้ว

 กิจกรรม

ใบงานที่ ๑ เรื่อง ความเป็นมาและองค์ประกอบของการแสดงโขน
คำชี้แจง จงเติมคำตอบลงในช่องว่างให้ถูกต้อง

๑. โขนมีพัฒนาการมาจากการแสดงอะไรบ้าง

.....

๒. องค์ประกอบของการแสดงโขน ได้แก่ อะไรบ้าง

.....

 กิจกรรม

ใบงานที่ ๑ เรื่อง ความเป็นมาและองค์ประกอบของการแสดงโขน
คำชี้แจง จงเติมคำตอบลงในช่องว่างให้ถูกต้อง

๓. “เสด็จทางรถเพชรเพชรพราย พรายแสงแสงฉาย
 จำรูญจำรัสรัศมี อำไพไพโรจน์รุจี
 สีหราชราชสีห์ ชักรชรถรถทรง”

เป็นการพากย์แบบ.....

 กิจกรรม

ใบงานที่ ๑ เรื่อง ความเป็นมาและองค์ประกอบของการแสดงโขน
คำชี้แจง จงเติมคำตอบลงในช่องว่างให้ถูกต้อง

๔. “ อนิจจาเจ้าเพื่อนไร่ มาบรลัยอยู่เเองค์
พี่จะได้สิ่งใดปอง พระศพน้องในทิมวา ”

เป็นการพากย์แบบ.....

๕. ตัวละครโขนมี.....ประเภท ได้แก่

.....

 กิจกรรม

ใบงานที่ ๑ เรื่อง ความเป็นมาและองค์ประกอบของการแสดงโขน
คำชี้แจง จงเติมคำตอบลงในช่องว่างให้ถูกต้อง

๖. เพลงประกอบการแสดงแบ่งได้เป็น.....ประเภท ได้แก่

.....

๗. วงดนตรีประกอบการแสดงโขน ใช้วง

.....

บทเรียนครั้งต่อไป

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ โขน
เรื่อง ประเพณีของการแสดงโขน

